

Hoca Dehhani'nin Kasidesine Tematik Bir Bakış

i. çetin derdiyok

Bu yazıda, Hikmet İlaydın'ın da belirttiği gibi¹ Dehhânî'nin henüz gereğince okunup açıklanmayan şiirlerinden biri olan kasidesini tematik açıdan incelemeye ve anlamaya çalışacağız. Gerçi Hikmet İlaydın, "Anadolu'da Klasik Türk Şiirinin Başlangıcı"² adlı makalesinde bu kaside hakkında oldukça ayrıntılı bilgi veriyor. Fakat biz, ayrı bir yöntemle bu kasideyi temaları açısından ele alıp incelemeye gayret edeceğiz.

Prof. Moissej Kagan, Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat adlı kitabında sanat eseriyle ilgili olarak şu bilgileri veriyor; "Bir sanat yapıtı, uzun, karmaşık ve çelişmeli bir yaratıcı sürecin sonucudur. Duyusal algılamaya açık, tüm kendi bileşken yan ve katları ile yönlerinin içsel bir birliğini, bölünmez bir bütünü oluşturur. Ne var ki, kuramsal bir çözümleme, bu bütünlüğün parçalanarak, yapıtın kendi bileşken yanlarına ayrılması gerekir; yoksa yapıtın kendi iç kuruluşu başka türlü anlaşılabilir."³

Prof. Dr. Şerif Aktaş'ın Edebiyatta Üslup ve Problemleri adlı kitabında da metin incelemeleriyle ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir: "İster teorik olarak önceden belirlenen bir modelden, isterse ele alınan metnin sunduğu gelişme çizgisinden hareketle metin bir çözümlemeye tabi tutulsun; onu meydana getiren parçaları yani ibârelerin (énoncé-sözce) hem kendi içerisinde özelliklerini, hem de hangi şartlar altında, kim tarafından nerede gerçekleştirildiğini belirtmeye ihtiyaç vardır."⁴

Biz de bu bilgi ve düşüncelerden yararlanarak, eski Türk edebiyatı sahasında yazılmış ve varlığı bilinen ilk kaside olan Hoca

Dehhânî'nin kasidesini çeşitli yönleriyle, özellikle temaları açısından incelemeye çalışacağız. Bu nedenle kasidenin önce nesip, sonra methiye bölümündeki konu ve temalarının belirlenmesine çalışılacak, daha sonra da fahriye ve dua bölümlerinde yer alan düşüncelere değinilecektir. İncelememize esas olan kaside metni ise, Mustafa Canpolat'ın hazırlamış olduğu Ömer bin Mezîd'in Mecmû'atü'n-nezâ'ir'inden alınmıştır.⁵

Nesip Bölümü

Kasidenin ilk on iki beyitten oluşan nesip bölümünün konusu, genel olarak bahar mevsiminin tasviridir. Fakat bu tasvir, daha çok gül ve bülbül hikâyesine telmih yoluyla yapılmaktadır. Gül ile bülbül arasındaki ilişkiyi anlatan birkaç rivayet vardır. Bunlardan en çok bilineni özetle şöyledir:

Gül daha önceleri beyaz renteymiş. Belki de yaban gülü gibi pembe beyaz bir renkteymiş. Birgün bülbül güle aşık olmuş ve gülün bulunduğu yerin çevresinde güle aşkıını anlatmak için gece gündüz ağlayıp inlemeye başlamış. Fakat gül bu aşka karşılık vermemiş. Sonunda bülbül ayrılığa dayanamayıp güle yaklaşmak istemiş, fakat bu kez gülün dikenleri engel olmuş. Gülün dikenleri bülbülün kalbine saplanmış ve bülbül oracıkta ölmüş. Bülbülün kanları gülün bulunduğu toprağın dibine dökülmüş. Ondan sonra da rengi beyaz olan gül artık hep kırmızı renkte açmaya başlamış.⁶

Edebiyatımızda gül ile bülbül arasındaki ilişkiyi anlatan mesneviler oldukça yaygındır. Örneğin XVI. yüzyıl şâirlerinden Kara Fazlî'nin⁷, XVII. yüzyıl şâirlerinden Bekâyî'nin⁸ Gül ü Bülbül mesnevileri tanınmış eserlerdir. Allegorik tarzda yazılmış bu eserlerde de mevsimler ve diğer çiçeklerin katılmasıyla birlikte gül ile bülbülün aşkı anlatılmıştır.

Dehhânî, kasidesinin daha ilk beyitinde gül bahçesinin gül tarafından süslendiğini bildiriyor ve sevgiliden ilgi istiyor:

*Sun iy sâkî güle güle bize ol rûh-ı reyhânı
Ki gül yine bezemişdür bugün sahn-ı gülîstânı*

2, 3, 4 ve 5 numaralı beyitlerde gül ve bülbülün durumları anlatılıyor:

*Cemâl-i sûretin Leylî güle mi verdi Mecnûn'dur
Ki bülbül göge irürdi bu dem derdinden efgânı*

'Aceb degül eger bülbül kılursa nağme-i Dâvud
Ki gül üstine dutmuşdur söğüt çetr-i Süleymânı

Çü Yûsuf Mısr şehrinde 'azîz oldu gül ü bülbül
Uş eydür gice vü gündüz figân çün pîr-i Ken'ânî

Eger ok urmadısa gül yine bülbül yûregine
Neçün kana bulaşpudur ser-â-ser cümle peykânı

Bu mevsimde gül, öyle güzel açmış ve gül bahçesini donatmıştır ki bülbül, Leylasını görmüş Mecnun gibi feryat etmekte; Hz. Davud gibi nağmeler düzmekte; Hz. Yakup gibi gece ve gündüz ağlamaktadır. Hatta gül bülbülün yüreğine okunu saplamıştır. Bu nedenle gülün dikenleri baştan başa kana bulaşmıştır. Burada gül ile bülbül hikâyesi hatırlatılarak, gül dikenlerinin kırmızı rengi daha kuvvetli bir şekilde belirtilmiştir.

Altıncı beyitte, dünyanın dört bir yanının çeşitli renkte ve güzel güllerle donandığı belirtiliyor:

Gül-i sûrî gül-i süsen gül-i nesrîn gül-i ra'nâ
Bu dördile bezenmişdür cihânun çâr erkânı

Bu beyitten sonra şâir, vermek istediği düşünceyi, yani nesip bölümünün temasını açıkça söylemeye başlıyor.

Şâir, 7. beyitte zamanı geçmeyen güllerin ancak ahrette bulunduğunu, bu dünyadaki güzelliklerin ise kalıcı olmadığını belirtiyor ve daha sonra gelen 8. beyitte, ömrün gül ömrü gibi kısa olduğunu söyleyerek, iyi değerlendirilmesi gerektiğini bildiriyor:

Bu dürlü güller istersen bekâ bağında var iste
Diriğâ kim vefâ itmez bize bu 'âlem-i fânî

Bu gül devrinde 'ömrünü geçürme zayı' iy gâfil
Ki gül devri bigi tizcek geçer bu 'ömr devrânı

Şâirin 9, 10, 11 ve 12. beyitlerde bildirdiğine göre de ömür en iyi, gül bahçesinde gül yanaklı bir güzelle yiyip içerek ve güzellikleri görerek değerlendirilebilir.

Müdâm iç bir yanagı gül nigâr ile gülistânda
Ki karşuna kıla her dem yanaklarla gül-efşânî

Bu mevsümde gül ü meyle kişi beslemese cânın
Şan anı bir kuru gövde ki yokdur 'aklı vü cânı

Cihân cennet olup durur ser-â-ser ger inanmazsan
Gözün nergis gibi aç gör ki güldür hûr u gilmânı

Meger bezm-i şehenşehdûr letâfetde bugün gülşen
K'olupdur bülbül ü kumrı nedim ü hem hoş-elhânı

Bu beyitlerde görüldüğü gibi Dehhânî, bu güzel bahar mevsiminde içki içip güzel sevemeyen kişiyi cansız, kuru bir gövdeye benzetiyor. Sonra bu bahar mevsiminde dünyanın cennet gibi güzel olduğunu söyleyerek insanın gözünü nergis çiçeği gibi açıp, cennet güzellerine benzeyen gülü görmeleri gerektiğini belirtiyor. Ayrıca bülbülü ve kumruyu, güzel nağmeleriyle gül bahçesinin sultanı olan gülün nedimlerine ve gül bahçesini, letafet yönünden şahlar şahının meclisine benzetiyor.

Sonuç olarak şâir, somut bir olay olan konuyla, temayı, yani anlatmak istediği asıl düşünceyi vermek istemiştir. Bu nedenle nesip bölümünde her ne kadar bir bahar tasviri yapılıyor ve bir bakıma gül ile bülbül hikâyesi anlatılıyor gibi görünüyorsa da, asıl anlatılmak istenen, "Dünyanın gelip geçici olduğu ve bu nedenle de elden geldiğince insanın kendi ömrünü güzel geçirmesi gerektiği düşüncesi"dir. Bahar tasviri ve gül ile bülbül hikâyesi, şâirin düşüncesini anlatmada sadece bir araç olarak kullanılmıştır.

Methiye Bölümü

13. beyitten başlayarak 21. beyite kadar olan methiye bölümünün konusu bir padişahın övgüsüdür. Bu padişah da, büyük bir ihtimalle Fuad Köprülü'nün Hayat Mecmuası'nda⁹ ve Türk Edebiyatı Tarihi'nde¹⁰ verdiği bilgiye göre Sultan III. Alâeddin'dir. Mecdut Mansuroğlu, Anadolu Türkçesi (XIII. Asır) Dehhânî ve Manzumeleri adlı kitapçığında¹¹, Vasfi Mahir Kocatürk de Türk Edebiyatı Tarihi'nde¹² Dehhânî'nin Sultan III. Alâeddin zamanında yaşadığını bildiriyor. Hikmet İlaydın 13. beyitteki "alâ'-i dîn ü dünyâ" sözlerini "Alâ'-i dîn ü dünyâ" şeklinde yazarak, bu sözcüğün aynı zamanda isim olan "Alâeddin" anlamına geleceğini anlatmak istemiştir.¹³ Bu yazılış biçimini Büyük Türk Klâsikleri'nde de görebiliyoruz.¹⁴

Edebiyatımızda yer alan diğer birçok kasidede olduğu gibi bu kasidenin de asıl konusu övgüdür. Bu bölümde padişah, belki de gerçekdışı bir şekilde abartılarak övülmektedir. Fâkât incelememizi elimizde bulunan bu

metne dayanarak yapmak zorundayız.

Kasidede anılan padişah, bu bölümün daha ilk beyitinde gökler kadar yüceltilmekte ve padişahlar padişahı diye vasıflandırılmaktadır. Ayrıca padişah, Mervan'ın soyunu yok etmesi yönüyle Hz. Ali'ye benzetilmiştir.

*Şeheneh-i felek-rif'at 'alâ-yı dîn ü dünyâ çün
Ki katl itdi 'Alî bigi cihânda nesl-i Mervânı*

Arapça tarkiple "alâe'd-dîn" biçiminde yazılan, fakat Farsça terkip kurallarına göre de "alâ-i dîn" biçiminde okunan metinden tahmin edildiğine göre, bu padişah büyük bir ihtimalle Sultan Alâeddin'dir.

Burada karşımıza bir problem daha çıkıyor. O da bu kasidede adı geçen sultanın hangi Alâeddin olduğudur. Anılan sultan, I. Alâeddin mi yoksa III. Alâeddin midir? Bu konuda ilk bilgileri veren Fuad Köprülü'dür. Köprülü, Hayat mecmuasındaki yazısında bu sultanın III. Alâeddin olması gerektiğini yazıyor.¹⁵ Zeki velidi Togan da Umumi Türk Tarihine Giriş adlı eserinde bazı tarih kayıtları ve rivayetlerde I. Alâeddin ile III. Alâeddin'in karıştırıldığını bildiriyor.¹⁶

Hikmet İlaydın da "Anadolu'da Klasik Türk Şiirinin Başlangıcı" başlıklı makalesinde, bu konu hakkında ayrıntılı bilgi vermekte ve kasidede anılan sultanın büyük bir ihtimalle Sultan I. Alâeddin olduğunu yazmaktadır.¹⁷

Gerçekten Selçuklu tarihi hakkında bilgi veren Osmanlı Tarihi, Umumi Türk Tarihi, Türkiye Tarihi gibi bellibaşlı kaynaklara bakılacak olursa, kasidede adı geçen sultanın özellikleri daha çok Sultan I. Alâeddin'e uygun düşmekte ve yine kasidede belirtilen olayların I. Alâeddin devrindeki olaylara benzediği görülmektedir. Bu nedenle biz de kasidede adı geçen sultanın büyük bir ihtimalle Sultan I. Alâeddin olabileceğini düşünüyoruz.

Dehhânî, bu beyitte "nesl-i Mervan" sözüyle de telmih ve istiare yaparak Mervan ve onun taraftarı gibi olanları kastetmiştir. Mervan, Hz. Osman'ı olumsuz bir şekilde yönlendirmeye çalışan, din kardeşlerinin birbirine düşmesine neden olan biridir. Hatta Hz. Ali'nin ve Hz. Hüseyin'in öldürülmesini istemiştir.¹⁸

Bundan sonra gelen 14. beyitte de sultan, yiğitlik yönünden Hz. Ali'ye benzetilmiştir.

*'Alî-vârdur eger her kim göre zâhir diler ise
'Alî gibi göz açup gör cihânda şîr-merdânı*

Tarihi kaynaklara göre kahramanlığıyla tanınan Selçuklu sultanı, III. Alâeddin'den çok I. Alâeddin'dir. Sultan I. Alâeddin akıllı, tedbirli bir devlet adamı ve savaş kazanan kahraman bir komutandır. Moğollara karşı tedbir alarak Ahlat'ı işgal etmiş, fakat bu kez Dehhânî'nin nesl-i Mervan dediği Eyyübiler ve Ahlat Meliki Eşref ile savaşmak zorunda kalmış ve onları Harput'ta 1233 yılında ağır bir yenilgiyle uğratmıştır.¹⁹

Sultan III. Alâeddin ise, Gazan Han'ın tayin ettiği, halk tarafından fazla sevilmeyen, şımarık, ahlâkça düşük bir sultandır. Hatta kahraman olmak şöyle dursun, Gazan Han'a götürdüğü hediyeleri dahi elinden kaptırmıştır.²⁰

Onbeşinci beyitte Sultan Alâeddin, fitne devini yenen Sultan Süleyman benzetiliyor.

*Süleymân rûhı şâd oldı ki fitne dîvini bende
Bı raguban bezemişsin Süleymân bigi devrânı*

Bu beyitte Hz. Süleyman ile dev arasında geçen bir olaya telmih yapılmıştır. Rivayete göre Hz. Süleyman'ın bütün hayvanlara hükmetmesini sağlayan bir yüzüğü varmış. Bir gün bir cin bu yüzüğü çalmış ve Hz. Süleyman'ın yerine hükümdar olmuş. Gerçek Hz. Süleyman da sahtekarlıkla suçlanarak saraydan uzaklaştırılmış. Sonunda devin, Hz. Süleyman'ın eline geçmemesi için denize attığı yüzük, Hz. Süleyman'ın yemek için karnını yardığı bir balığın içinden çıkar ve Hz. Süleyman tekrar hükümdar olur.²¹

Tarihi kaynaklara göre Sultan I. Alâeddin bir taht mücadelesi vermiştir. Aynı zamanda Eyyübilerle de barışarak iki müslüman devlet arasında birliği sağlamıştır.²² Hikmet İlaydın, yukarda adı geçen yazısında I. Alâeddin'e hazırlanan komplodan söz ederek, bu telmih unsuruyla bir benzerlik kurmaktadır.²³

Onaltıncı beyitte ise, baht ile devletin bile yücelik göğünün padişahının kapısında secdeye kapanıp, alınlarını toprağa vurdukları söylenerek mübalâgalı bir biçimde Sultan Alâeddin övülmektedir.

*Eyâ şâh-ı felek-rif'at ki dâ'im bahtile devlet
Kilur dergâhuna secde urur topraga pişânî*

Onyedinci beyitte şâir, padişahın adını işterek Sultan Alâeddin'in bulunduğu ülkeye geldiğini ve padişahın nurlu bir yüzünün bulunduğunu yazıyor. Yirmibirinci beyitten anlaşıldığına göre de şâir, büyük bir ihtimalle Horasan'dan gelmiştir.

*İşidüp adunı şâhum sefer kıldum bu iklîme
İrişdüm yüzünü gördüm didüm "zî-vech-i'nûrânî"*

Fuad Köprülü, I. Alâeddin devriyle ilgili olarak Türk Edebiyatı Tarihi'nde şu bilgileri veriyor: "Selefleri gibi ilme ve san'ata pek ziyâde hürmetkâr olan, husûsî meclisinde dâima âlimler ve şâirler bulduran "Büyük Alâeddin" zamanında ise, Moğol istilâsı karşısında "Hârizm, Horasan, İran, Irak"dan kaçıp gelen birçok âlim ve sanatkarlar sâyesinde bu medenî hareketler büsbütün kuvvetlenmiş ve "Anadolu" İslâm harsının yoğun bulunduğu diğer medenî memleketler seviyesine erişmiştir."²⁴ Bu cümlelerden, büyük bir ihtimalle Hoca Dehhânî'nin de Moğol İstilasını nedeniyle Horasan'da kaçıp Sultan I. Alâeddin'e sığınmış sanatkarlardan biri olduğunu düşünmek mümkündür.

Düşüncemize göre Sultan III. Alâeddin gibi güçsüz bir sultana Horasan'dan gelip sığınmak, onun yiğitliğini anlatan bir kaside yazmak ve ülkesine geri dönmek için ondan izin istemek akıl ölçülerine sığmamaktadır. Fakat methiye niteliğindeki kasidelerde de genel olarak mübalâğalı bir anlatım söz konusudur. Hatta öyle mübalâğalar yapılmıştır ki Kaabûsnâme'deki hayatında eline bıçak almamış bir kimse için "kılıcınla arslan düşürdün, sünün ile Billür dağ'ın getürdün" ve hayatında eşeğe bile binmemiş biri için "atın Düldül'den yeğdir, ya Burak'dan yeğdir, deme, ya benzer nesnedir deme" nasihatını hatırlamamak mümkün değil.²⁵ Bu nedenle Fuat Köprülü'nün Hayat mecmuasında belirttiği şekilde, bu kaside Sultan III. Alâeddin için de yazılmış olabilir. Yani kasidede anılan sultanın özellikleri, tarihî kaynaklara göre daha çok Sultan I. Alâeddin'e uygun düşmekteyse de, elimizde başka bir belge bulunmadığından bunu kesin olarak iddia edemeyiz.

Şâir, 18. beyitte yine padişahın yüzünü bağ ve bahçeleri süsleyen aydınlık ve parlak güneşe benzetiyor:

*Hemîşe tâ bu mevsümde cemâl-ı tal'atı günün
Senün yüzün bigi şâhâ bezemez bâg u bustânı*

Ayrıca 19. beyitte şâir, cömert ve yiğit olması nedeniyle sultanın adını işittiğini bildiriyor. Sonra sultanın din ve imanı sevdiğini belirterek, onun ebedî olması için dua ediyor.

*Şehâvetde şecâ'atde dahı adun işidürdüm
Seni Hak müstedâm itsün seversin dîni îmânı*

Bu beyitten Sultanın cömertlik ve yiğitlik özellikleriyle tanındığı, hatta ününün ülke sınırları dışına taşıdığı anlaşılmaktadır. Yine bu bilgiler, Sultan I. Alâeddin devri için verilen bilgilerle uygunluk göstermektedir.²⁶

Dehhânî, 20. beyitte Sultan'dan insanlık ve büyük iyilikler gördüğünü belirtiyor. Sonra Sultanı vefa ve cömertlik madeni diye vasıflandırarak övüyor.

*Mürüvvetde ne kim vardur benüm hakkumda kıldun sen
Vefânun ma'deni oldun sehanun lutf ile kânı*

Konusu ilgili olan bu bölümün teması, yani şiirde verilmek istenen asıl düşünce "din ve devletle birlikte yiğitlik ve cömertlik gibi değerlerin korunması"dır. Bu düşünce, beyitlerin çoğuna yayılmış olmakla birlikte 13. ve 19. beyitlerde daha açık olarak fark edilebiliyor. Hatta dua bölümünde yer alan 24. beyitte bu düşünce açıkça söyleniyor:

*Dilegüm bu durur senden bu dördi saklagıl muhkem
Hemîşe dînile 'adli şecâ'atle hoş ihsânı*

Görüldüğü gibi şâir, Sultan'dan din ile adaleti ve şecaat ile hoş ihsanları iyi korumasını diliyor. Aslında eskiden beri din ve adalet, devleti ayakta tutan en önemli unsurlar olarak bilinir. Yiğitlik ve cömertlik de sultanlarda aranan önemli özelliklerden ikisidir. Kısacası buradan şu sonucu çıkarabiliriz: Fitne olmayan huzurlu ve mutlu bir devlet, ancak yiğitlik, cömertlik ve din, iman, adalet gibi değerlerin korunmasıyla mümkündür.

Methiye bölümünün sonunda yer alan 21. beyitte, daha önce de belirtildiği gibi şâir, büyük bir ihtimalle memleketi olan Horasan'ı tekrar görebilmek için Sultan'dan izin istiyor.

*Yüz urup tapuna geldi icâzet vir ana şâhâ
Ki yine devletünde ben görem milk-i Horasânı*

Fahriye ve Dua Bölümü

Methiye bölümünden sonra gelen beyitlerde Dehhânî, hem kendisini hem de Sultan'ı övmeye devam ediyor. Şâirin, kendisini de açık bir biçimde övdüğü bu beyitlere fahriye bölümü diyebiliriz.

*Bi-hamdi'llâh ki medhûni idüp her meclis içinde
Dehhânından dür-i ma'nî döker sözile Dehhânî*

*Yiri durur kulagında dutasın sözümün dürrin
Ki ol dürden hacâletde kalupdur dürr-i 'ummânî*

Yirmi dördüncü beyitte ise, daha önce de belirtildiği gibi kasidede verilmek istenen asıl düşünce dilek şeklinde verilmiştir:

*Dilegüm bu durur senden bu dördi saklagıl muhkem
Hemîşe dînile 'adli şecâ'atla hoş îhsânî*

Şâir, bundan sonra gelen 25. beyitte Sultan'a seslenerek onu övmeye devam ediyor. Mübalâgalı bir şekilde, Sultan'ın övgüsüyle sayısız divan ve defter dolduracağını bildiriyor.

*Diri oldukça ben kulun işidesin eyâ şâhum
Senün medhünle tolduram niçe defterle divânî*

Son beyit, daha açık bir biçimde Sultan'a dua niteliği taşımaktadır:

*Kemâl-i devletün günü bezesin bâg-ı dünyâyı
Dahı noksân hazhanından ilâhum saklasun anı*

Burada önce Sultan'a sesleniliyor ve onun devletinin kusursuz güneşinin dünya bahçesini süslemesi isteniyor; daha sonra Allâh'ın bu bahçeyi, zarar veren hazandan koruması için dua ediliyor. Dolayısıyla Sultan'ın hayat veren kusursuz güneşinin devamlı olması isteniyor.

Sonuç olarak şunlar söylenebilir: Kasidenin nesip bölümünde her ne kadar bir bahar tasviri yapıлып, gül ile bülbül hikâyesi anlatılıyor gibi görünüyorsa da asıl anlatılmak istenen, "Bu hayatın gelip geçici olduğu ve bu nedenle de onu elden geldiğince güzel geçirme düşüncesi"dir.

Kasidenin methiye bölümünde ise, bir sultanın övgüsü yapılmaktadır. Bu da araştırmalarımıza göre, kesin olmamakla birlikte Sultan I. Alâeddin'dir. Burada da konu her ne kadar Sultanın övgüsü gibi görünüyorsa

da anlatılmak istenen, yani şiirde verilmek istenen asıl düşünce, "Din ve devletle birlikte yiğitlik ve cömertlik gibi değerlerin korunması"dır.

Kısacası Dehhânî, bu kasidesinde hem hayatı güzel bir biçimde geçirme düşüncesini işlemiş hem de yiğitlik, cömertlik, din, iman, adalet gibi değerlerin korunması gerektiğini kuvvetle belirtmiştir.

Dipnotlar:

1. Hikmet İlaydın, "Dehhânî'nin Şiirleri", Ömer Asum Aksoy Armağanı, TDK Ankara 1978, s.138.

2. Hikmet İlaydın, "Anadolu'da Klasik Türk Şiirinin Başlangıcı", *Türk Dili*, Yıl 25, C.XXX, S.277, Ankara 1 Ekim 1974, s.765-774.

3. Prof. Dr. Moissej Kagan, *Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat* (Türkçesi: Aziz Çalışlar), Altın Kitaplar Yayınevi, Mart 1982, s.403.

4. Doç. Dr. Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.S., Ankara Mart 1986, s.52.

5. Doç. Dr. Mustafa Canpolat, *Ömer Bin Mezîd Mecmû'atü'n-nezâ'ir*, TDK Yayınları, Ankara 1982, s.26-28.

6. Mustafa Kutlu, "Gül", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.III, Dergâh Yayınları, İstanbul Şubat 1979, s.384.

7. Kâşif Yılmaz, "Gül ü Bülbül", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.III, Dergâh Yayınları, İstanbul Şubat 1979, s.389,390.

8. Dr. İskender Pala, "Bülbül-nâme"mad, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, C.I,II, Akçağ Yayınları, Ankara (Baskı tarihi belirtilmemiş).

9. Köprülüzâde Mehmed Fuâd, "Selçukiler Devrinde Anadolu Şiirleri, Hoca Dehhânî", *Hayat*, C.I, S.1, Ankara 2 Kânûn-ı Evvel 1926, s.4.

10. Ord. Prof. M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1986, s.271 ve 337.

11. Mecdut Mansuroğlu, *Anadolu Türkçesi (XIII. Asır) Dehhânî ve Manzumeleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Mezunları Cemiyeti Yayını, Sayı 2, İstanbul 1947, s.4,5.

12. Vasfi Mahir Koca Türk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970, s.170.

13. Bkz. not.1, s.144.

14. *Büyük Türk Klâsikleri*, C.1, Ötügen-Söğüt Yayını, İstanbul 1985, s.258.

15. Bkz. not. 9.

16. Ord. Prof. Dr. A. Zeki Velidî Togan, *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş*, Enderun Kitabevi, 3. Baskı, C.I, İstanbul 1981, s.328,329.

17. Bkz. not 2.

18. Abdülbâki Gölpınarlı, *Sosyal Açısından İslâm Tarihi*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll, Şti., İstanbul 1975, s.415,416.

19. Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2. baskı, C.I, TTK Yayınlarından, Ankara 1961, s.6,7.

20. Bkz. not 16, s.330.

21. Bkz. İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, s.448; Ağâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984, s.120; Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992, s.381.

22. Osman Turan, "Keykubâd I.", *İslam Ansiklopedisi*, C.VI, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1988, s.646, 647.

23. Bkz. not 1, 770, 771.

24. Bkz. not 10, s.209.

25. Mercimek Ahmet, *Kabusname*, (Hz. Orhan Şaik Gökyay), Maarif Matbaası, İstanbul 1944, XXXV.

26. Bkz. not 10, s. 209.